

Alen Šabanović

NEMATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA – PRILIKE I IZAZOVI PROCESA TURISTIFIKACIJE

Sažetak

Kao jedan od brojnih aspekata fenomena kulture, kulturna baština predstavlja dobra različitih formi, čija je primarna odrednica funkcija naslijeđivanja određenih vrijednosti u društvu. Kulturnu baštinu mogu činiti pokretna i nepokretna kulturna dobra koja se mogu javljati u materijalnoj i nematerijalnoj formi, što čini i osnovu njenih najčešćih klasifikacija. Iako je nematerijalna kulturna baština (*ICH*) tokom 20. stoljeća razmatrana pojedinim konvencijama, njen današnji koncept institucionalno je ustanovljen tek 2003. godine, sa UNESCO-vom konvencijom koja se primarno fokusirala na njenu zaštitu. Turistifikacija *ICH*, rezultat je također recentnijih trendova, te je značajnije razmatranje ovog procesa uveliko izostavljeno pomenutom konvencijom. Sa rastućom diverzifikacijom oblasti turizma, te razvojem turističkog interesa za kulturu i baštinu, *ICH* sve češće postaje dio turističke ponude, te faktor razvoja lokalnih zajednica. Ovaj process međutim, popraćen je nizom izazova, sa kojima se djelatnici u praksi sve češće susreću. Kroz analizu literature relevantne za koncepte nematerijalne kulturne baštine, kulturnog turizma, te procesa turistifikacije, ovaj rad nastojat će prikazati pomenute izazove, kao i prilike koje proces turistifikacije *ICH* može ponuditi kako samoj *ICH*, tako i njenim prakticionerima te zajednicama koje ih baštine.

Ključne riječi: baština; nematerijalna kulturna baština; *ICH*; turizam; turistifikacija; komodifikacija; prilagodba; autentičnost; autorska prava; razvoj; baštinske zajednice.

UVOD

Uspostavljanje poveznice između turizma i kulture veže se za same početke posjeta izvan stalnog mjesta boravka kao svojevrsne društvene prakse. Iako turizam kakvog danas poznajemo, nije bio šire uspostavljen sve do pojave *Grand Tour-a* u modernom dobu, kontakt među kulturama bio je prisutan mnogo ranije, te često motiviran interesom za vjeru, baštinu i kulturu. Suštinski, “kultura” je oduvijek predstavljala oblast sa bogatom i značajnom lepezom turističkih proizvoda i atrakcija, privlačeći strane posjetitelje različitim oblicima baštine, te kulturnih događanja i sadržaja. Budući da se većina definicija turizma u svojoj osnovi temelji prvenstveno na napuštanju mjesta stalnog boravka, svako turističko putovanje nedvojbeno sadrži elemente kulturne interakcije jer se turista premješta iz jednog u drugi kulturni kontekst. Općenita određenost turizma kulturom (unatoč brojnim drugim selektivnim oblicima turizma) može se uočiti i iz Keillorova shvaćanja odnosa između putovanja i turizma:

Ne trebamo razmišljati o kulturnom turizmu jer u stvarnosti druga vrsta turizma i ne postoji. To je bit turizma... Ljudi ne dolaze u Ameriku zbog naših aerodroma, ljudi ne dolaze u Ameriku zbog naših hotela ili mogućnosti rekreacije ... Oni dolaze zbog naše kulture, visoke kulture, niske kulture, srednje kulture, lijeve, desne, stvarne ili izmišljene - dolaze vidjeti Ameriku¹

Iako se Keillorova tvrdnja može protumačiti kao parcijalno pristrasna (ukoliko se u obziru uzmu druge selektivne forme turizma te njima svojstvene motivacije), njegovo viđenje turizma kao kulturno određenog fenomena specifično je u tome što ne ograničava njegovu kulturnu komponentu na specifičnu “klasifikaciju” ili formu kulture. Kulturna baština, jedan je od vidova kulture koji nosi veliki značaj za brojne turističke destinacije, te se usprkos općenitom “prisustvu” u turizmu, ipak s kraja 20. stoljeća počela profilirati kao specifičan resurs kulturnog turizma kao selektivne turističke forme. Kao termin, kulturna baština u turističkoj praksi najčešće se upotrebljavala kao označitelj pretežno materijalne kulturne baštine. Kako se sa institucionalnim naporima međunarodnih organizacija, koncept baštine proširio i na nematerijalne forme kulture, oblast turizma posljedično je dobila novi prostor i prilike za razvoj, ali i izazove specifične nematerijalnoj kulturnoj baštini i načinima njenog uključenja u oblast turizma.

¹ Keillor, G., *White House Conference on Travel & Tourism*, Washington, 1995, Citirano prema: Jelinčić, D., *Abeceda kulturnog turizma*, Zagreb: Meandarmedia/Meandar, 2008, str. 45.

Nematerijalna kulturna baština

Iako su i prije 21. stoljeća, određene forme nematerijalne kulturne baštine razmatrane pojedinim konvencijama, koncept nematerijalne kulturne baštine kako ga poznajemo danas, institucionalno je ustanovljen 2003. godine, sa UNESCO-vom konvencijom o zaštiti nematerijalnoj kulturne baštine gdje se pod istom podrazumijevaju: “prakse, prikaze, izraze, znanje, vještine, kao i za njih vezane instrumente, predmete, artefakte i kulturne prostore, koje zajednice, grupe i, u nekim slučajevima, pojedinci, priznaju kao dio svog kulturnog nasljeđa. Ovo nematerijalno kulturno nasljeđe, prenošeno s generacije na generaciju, stalno ponovo stvaraju zajednice i grupe u odgovoru na svoje okruženje, svoje međudjelovanje s prirodom i svojom historijom, i daje im osjećaj identiteta i kontinuiteta, čime unapređuju poštivanje kulturne raznolikosti i ljudske kreativnosti.²

Iz predočene UNESCO-ve definicije može se prepoznati kako nematerijalnu kulturnu baštinu, osim njene forme, specifičnom čini i karakter promjenjivosti, reproduktivnosti te kontinuiteta, što joj na prvi pogleda daje dosta fluidniji i širi interpretativni prostor u odnosu na materijalne vidove baštine. Elaborirajući dalje na temu koncepta nematerijalne kulturne baštine, Konvencija iz 2003. također definira i u kojim područjima se pomenuta forma baštine manifestira.

„Nematerijalna kulturna baština“, kako je definirana u stavku 1. iznad, očituje se, između ostalog, u sljedećim područjima:

- (a) usmena tradicija i izražavanje, uključujući jezik kao prijenosnik nematerijalne kulturne baštine;
- (b) izvedbene umjetnosti;
- (c) društvene prakse, rituali i svečani događaji;
- (d) znanja i prakse u vezi s prirodom i svemirom;
- (e) tradicionalni zanati.³

² UNESCO., Konvencija o očuvanju nematerijalnog kulturnog nasljeđa, UNESCO, 2003, str. 89.

³ Ibidem

U odnosu na područja definisana Konvencijom UNESCO-a, evidentno je kako pojedina područja doista mogu imati i svoje materijalne manifestacije. Tradicionalni zanati, vještinom izrade kulturno specifičnih predmeta doista u konačnici rezultiraju proizvodnjom materijalnog. Međutim, potrebno je napomenuti, kako suština nematerijalnosti navedenih područja ne leži u posljedici ili rezultatima aktivnosti unutar pojedinačnih kategorija. Tradicionalni zanati predstavljaju vještinu izrade, svojevrsno primjenjeno znanje, kao što i izvedbene umjetnosti predstavljaju svojevrsnu umjetničku vještinu performativnosti, koje same po sebi doista imaju nematerijalnu formu. Područja koje UNSECO definira u pomenutoj Konvenciji zapravo podrazumijeva čitav niz nosilaca nematerijalne baštine pod puno širim „kišobranom“ njenih manifestacija. To mogu biti “pjevači - interpretatori, muzičari, harmonikaši, sazlije, frulaši, umjetnici - drvorezbari, vezilje, majstori za izradu predmeta tradicionalnog zanatstva i umjetnosti, majstori tradicionalnog kulinarstva, ljudi koji vješto izrađuju muzičke instrumente, grnčari, majstori koji vješto izrađuju narodne nošnje, grade kuće tradicionalnog tipa, liječe u okviru narodne tradicije itd.”⁴

Na sličan način, društvene prakse i rituali također zauzimaju nematerijalnu formu. Oni podrazumijevaju čitav niz kontekstualiziranih međuodnosa, propisanih ili nasumičnih interakcija različitih aktera sa pripadajućim značenjima i vrijednostima, te čitav niz faktora koji često nose simboličku težinu i nematerijalnu formu. Nematerijalna kulturna baština nosi karakteristiku procesa, podjednako kao i sama kultura, te se konstatno sinhronizuje sa promjenom društva koje je baštini. U odnosu na pomenute karakteristike, Lidija Nikočević zastupa upotrebu termina „nematerijalna kultura“, te opisuje koncept:

„Takva baština, nakon što je prenošena iz naraštaja u naraštaj bivajući stalno obogaćivana novim interpretacijama i ponovnim kreacijama (kao odgovor na okolinu koja je okružuje, te na interakciju s prirodom i poviješću), omogućuje njezinim nositeljima osjećaj i doživljaj identiteta i kontinuiteta, promovirajući ujedno poštovanje kulturnih različitosti i ljudske kreativnosti.“⁵

Iako se specifičnosti nematerijalne forme kulturne baštine mogu interpretirati u pozitivnom svjetlu sa aspekta turističke atraktivnosti, izazovi koje njena forma donosi također su dio razloga stvaranja turističkog ekosistema u kojem se fokus turizma dugo vremena usmjeravao na materijalnu

⁴ Kujundžić, E., Kulturno naslijeđe i humanističke nauke danas, *Časopis FHN*, 1(2006), str. 14.

⁵ Nikočević, L., Nematerijalni aspekti kulturne baštine i njihovo mjesto u muzejima - Pogled etnologa, *Iz muzejske teorije i prakse*, 34 (3-4) 2003, str. 61.

kulturnu baštinu. Prateći globalni “pokret” ka zaštiti baštine nakon Drugog svjetskog rata, evidentna je usmjerenost pažnje ka materijalnoj baštini, koja je svojevremeno smatrana i tretirana kao cjelokupna baština ljudskih društava. Ovaj odnos prema baštini, rezultat je i perspektiva vidljivih u UNESCO-voj Konvecniji o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine iz 1972. godine, gdje se baština razmatra primarno u rasponu od zgrada i objekata, do prirodnih formacija i predijela.⁶ Trend fokusa na materijalnu baštinu doživljava pad tek početkom 21. stoljeća, sa porastom turističkog interesa za kulturu, te značajnijm ekspanzijom kulturnog turizma. UNESCO-va Konvencija o očuvanju nematerijalnog kulturnog nasljeđa, u pomenutom trendu predstavljala je značajan faktor, ali je bitno napomenuti kako svojevremeno nije značajnije razmatrala veze nematerijalne baštine sa turizmom, te samim tim i problematiku koja se veže proces turistifikacije nematerijalne kulturne baštine.

Prilike i izazovi turistifikacije ICH

Autori (Arizpe & Amescua, 2013.; Lixinski, 2013.) navode kako su razlozi dugogodišnjeg nesrazmjera u “korist” materijalne kulturne baštine zapravo uzrokovani samom „prirodom“ ICH te se najčešće manifestiraju u teškoćama njenog detaljnog opisivanja, demonstracije ili evaluacije. „Kao posljedica toga, posjet ili doživljavanje ICH može biti otežano. Doživjeti materijalnost građene baštine poput, primjerice, svetišta, jednostavno je. Sagledavanje tradicionalnog znanja potrebnog za izgradnju i poštovanje svetišta, te njegovog značenja u smislu lokalnih kulturnih vrijednosti i povezanih obrazaca ponašanja, međutim, teže je ili, vjerojatno nemoguće za turiste koji nisu upoznati s lokalnim kulturnim kontekstom.“⁷

Uprkos izazovima koje proizilaze iz forme ICH, ona se (prema podacima UNWTO-a⁸), sve više uspostavlja kao jedna od primarnih motivacija turista u njihovom traganju za specifičnostima „novih“ kultura i specifičnih iskustava koje izvedbene umjetnosti, rukotvorine, rituali, kulinarstvo

⁶ Esfehani, M. H., Intangible Cultural Heritage in Tourism Strategy - Insights from Iran, *Experiencing Persian Heritage: Perspectives and Challenges Bridging Tourism Theory and Practice*, Volume 10, str. 68 (preveo Alen Šabanović)

⁷ Esfehani, M. H., Albrecht, J. N., Planning for Intangible Cultural Heritage in Tourism: Challenges and Implications, *Journal of Hospitality & Tourism Research*, Vol. XX, No. X, Month 201X, str. 2 (preveo Alen Šabanović)

⁸ UNWTO, *Study on tourism and intangible cultural heritage*. Dostupno na: https://web.unwto.org/eu-west-1/amazonaws.com/2019-08/summaryview_UNWTO-Study-on-Tourism-and-Intangible-Cultural-Heritage.pdf

Datum pristupa: 1. 11. 2024. (preveo Alen Šabanović)

i druge forme *ICH* mogu pružiti. Međutim, sa ovim trendom, također dolazi i do tenzija između naizgled suprotstavljenih procesa. Proces komodifikacije, te procesa očuvanja baštine.

Komodifikacija kao proces, usko se veže za turistifikaciju kulturne baštine, te se najčešće razmatra kao jedan od dominantnih izazova integrisanja kulturne baštine u turističke tokove. E. Wanda George ističe, kako se komodifikacija kulture za turizam događa kada kultura zajednice, odnosno bitni elementi društvenog tkiva te bit svakodnevnog života zajednice pretvaraju u objekte razmjenske vrijednosti za turističku potrošnju. Posljedično, kultura se transformiše u potpuno drugačiji entitet gdje konzumeristička vrijednost zamjenjuje i nadilazi dugogodišnji sistem društvene vrijednosti.⁹

UNWTO ističe, kako turizam doista može predstavljati moćan katalizator lokalne kulturne reprodukcije i revitalizacije, ali da isto tako može predstavljati i opasnost za one kulturne aspekte koje zajednice žele svjesno zaštititi od prekomjerne komodifikacije.¹⁰ Usprkos stavu koji sugerise na oprez i umjerenost, UNWTO također ističe i da je određeni nivo komodifikacije potreban kada je u pitanju nematerijalna kulturna baština, kako bi se njene kulturne vrijednosti mogle prenijeti i objasniti stranim turistima.¹¹

Razmatrajući problem sa aspekta lokalne zajednice, Zhang i ostali ističu, kako su lokalni stanovnici, koji su prvobitno bili domaćini svojih zajednica, u ovom procesu razvoja turizma postali radnici koji moraju trpjeti izrabljivačke radne uvjete i loše životne situacije.¹² Veliko moralno i etičko pitanje proizlazi iz neuspjeha turističke industrije da prepozna novčanu vrijednost lokalne *ICH* u svojoj turističkoj proizvodnji i da pošteno kompenzira lokalne proizvođače i kreatore (zajednice).¹³ Iako je utjecaj procesa turistifikacije kao i posljedične komodifikacije kulturne baštine, znatno prisutan u lokalnim zajednicama koje je baštine, njihovi stavovi prema istima se razlikuju od slučaja do slučaja. Kim, Whitford i Arcodia, na primjeru studije slučaja

⁹ George, E. W., Intangible Cultural Heritage, Ownership, Copyrights, and Tourism, *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, vol. 4 (4), 2010, str. 14 (preveo Alen Šabanović)

¹⁰ UNWTO, *Tourism and Intangible Cultural Heritage*, World Tourism Organization (UNWTO), 2012 str. 10-11 (preveo Alen Šabanović)

¹¹ Ibidem, str. 7

¹² Zhang, Y., Et al., A conflict resolution model for sustainable heritage tourism. *International Journal of Tourism Research*, 21, 2019, str. 478-492 (preveo Alen Šabanović)

¹³ George, E. W., Intangible Cultural Heritage, Ownership, Copyrights, and Tourism, *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, vol. 4 (4), 2010, str. 2 (preveo Alen Šabanović)

Južne Koreje iz 2016. godine zaključuju kako je jedan od najzanimljivijih rezultata studije činjenica da je većina respondenata pokazala vrlo pozitivne stavove prema komodifikaciji i transformaciji nematerijalne kulturne baštine svoje zajednice.¹⁴ Ovaj rezultat, koji pokazuje rezultate suprotne očekivanjima autora te dominantnog narativa u literaturi, indikator je teškoće pri uspostavljanju unificiranog teoretskog i konceptualnog okvira kada je u pitanju proces turistifikacije i komodifikacije *ICH*. Svaki slučaj predstavlja jedinstven izazov, sa specifičnim kontekstom baštinjenja te razlozima i potrebama komodifikacije.

Jedna od najdominantnijih kritika vezana za proces turistifikacije nematerijalne kulturne baštine također je rezultat njene komodifikacije, te se odnosi na „krizu“ autentičnosti. U okviru literature turizma baštine, jasno se prepoznaje pozicija procjene vrijednosti baštine na temelju njezine autentičnosti, koja se smatra faktorom unikatnosti i jedinstvenosti koju određenu baštinu čini specifičnom.¹⁵ Unutar različitih studija sličaja, evidentni su primjeri adaptacije *ICH* turističkoj svrsi. Razmatrajući primjer *Dong chorus* izvedbi u Kini, Zhang i Lee ističu praksu prilagodbe *ICH* turističkim potrebama gdje se *ICH* prilagođava kako zbog preferencija turista tako i kulturnih politika.

*Sve refrene koje su izveli osmislili su i reproducirali profesionalni umjetnici koji možda pripadaju Dongu, ali su također prilično upoznati sa ukusom suvremenih turista. Ono što trebaju proizvesti je međusobna saradnja kako bi to izveli tačno onako kako turisti žele. Međutim, budući da je lokalni turizam uglavnom pod kontrolom lokalne samouprave i vanjskih investitora, njima je nemoguće odlučiti kakvu produkciju preferiraju, posebice njihov vernakularni stil izvedbe i visoku učestalost ponavljanja izvedbi bez dodatne kreativnosti.*¹⁶

Etnički aspekti lokalne kulture kojoj turisti najčešće teže često se teoretiziraju kao rezultat "uprizorene autentičnosti" oblikovane tako da odgovaraju turistima i turoperatorima, ali lišene

¹⁴ Kim, S., Et al., Development of Intangible Cultural Heritage as a Sustainable Tourism Resource - The Intangible Cultural Heritage Practitioners' Perspectives, *Journal of Heritage Tourism*, Volume 14, Issue 5-6, 2019, str. 8 (preveo Alen Šabanović)

¹⁵ Bortolotto, C., From objects to processes: UNESCO's 'intangible cultural heritage', *Journal of Museum Ethnography*, 14, 2007, str. 21-33 (preveo Alen Šabanović)

¹⁶ Zhang, Y., Timothy, J L., Alienation and authenticity in intangible cultural heritage tourism production, *International Journal of Tourism Research (IJTR)*, 2021, str. 6 (preveo Alen Šabanović)

autohtonih kulturnih značenja.¹⁷ Ovaj praksa međutim, nije uvijek nametnuta *top-down* mehanizmom niti od strane javnih politika, te se svojevrsna prilagodba *ICH* prema turistima može javiti i od samih njenih prakticionera i izvođača. Ovakva pojava zapravo predstavlja i uzrok pojedinih pozitivnih stavova prema komodifikaciji *ICH*, naročito u slučajevima kada postoji zabrinutost da će njena izvorna forma biti „dosadna“ ili nerazumljiva strancima. Kroz studiju slučaja provedenu u Južnoj Koreji, Kim, Whitford i Arcodia predstavljaju rezultate istraživanja koji opisuju pomenute izazove:

*ICH 10: originalna verzija traje tri sata. Cijela izvedba je možda previše dosadna publici, a i nama preteška za sviranje. ICH 1: riječi u izvornom ICH-u su u vrlo jakom dijalektu, koje publika ne može razumjeti ... stoga koristimo jednostavan jezik koji sva publika može razumjeti, ICH 18: naš ples maske mimička je izvedba bez glasova ... kako bismo osigurali da se značenje gesti i izvedbi prenose publici, ponekad dodajemo glasove ... ICH se mijenja na temelju ciljne publike...*¹⁸

Iako se na primjerima prilagodbe *ICH* mogu uočiti različiti akteri i motivi poticaja takve prakse, najčešći uzrok ipak se veže za *top-down* princip institucionalnog zagovaranja. UNESCO kao međunarodna organizacija često se kritikuje zbog tzv. „Zapadnjačke“ perspektive prilikom definiranja i doznačavanja autentičnosti kulturnoj baštini.¹⁹ Referirajući se na Reginu Bendix, Kim S. i drugi kritiziraju utjecaj nacionalnih vlada, koje identifikuju tradiciju i autentičnost u odnosu na ono što će postići za njih nakon što ih identifikuju kao autentične.²⁰

Uprkos kritikama prisutnim u literaturi, potrebno je istaći kako se UNESCO ipak ograđuje od pomenutih principa određivanja autentičnosti, naročito kada se radi o nematerijalnoj kulturnoj baštini. UNESCO eksplicitno ističe kako se koncepti "*autentičnosti*" ili "*integriteta*" primijenjeni

¹⁷ Xu, Y., Shi, X. L., Ethnic culture protection and influencing factors of ethnic villages in different stages of tourism development: A case of Zhaoxing Dong Village and Sanbao Dong Village in Guizhou Province. *Journal of Anhui Agricultural Science*, 41, 2019, str. 66-88 (preveo Alen Šabanović)

¹⁸ Kim, S., Et al., Development of Intangible Cultural Heritage as a Sustainable Tourism Resource - The Intangible Cultural Heritage Practitioners' Perspectives, *Journal of Heritage Tourism*, Volume 14, Issue 5-6, 2019, str. 9 (preveo Alen Šabanović)

¹⁹ Hitchcock, M., Et al., *Heritage tourism in Southeast Asia*, Copenhagen: Nias Press, 2010 Citirano prema: Kim, S., Et al., Development of Intangible Cultural Heritage as a Sustainable Tourism Resource - The Intangible Cultural Heritage Practitioners' Perspectives, *Journal of Heritage Tourism*, Volume 14, Issue 5-6, 2019, str. 3 (preveo Alen Šabanović)

²⁰ Kim, S., Et al., Development of Intangible Cultural Heritage as a Sustainable Tourism Resource - The Intangible Cultural Heritage Practitioners' Perspectives, *Journal of Heritage Tourism*, Volume 14, Issue 5-6, 2019, str. 3 (preveo Alen Šabanović)

na materijalnu baštinu ne bi trebali primjenjivati na ICH zbog njenog "živog" karaktera.²¹, što je u skladu i sa samim konceptom ICH kojeg je UNESCO ustanovio 2003. godine Konvencijom o zaštiti nematerijalne kulturne baštine.

Utjecaji institucija i javnih politika na nematerijalnu kulturnu baštinu zauzimaju dosta širi opseg od samog „određivanja autentičnosti“. Kroz proces komodifikacije koji se često pokazuje kao ključni korak pri turistifikaciji ICH, preferencije javnih politika prema određenoj baštini također dolaze do izražaja, kao i određivanje prikladnosti određene baštine za projekciju imidža njene sredine. Huang i ostali, na primjeru studije slučaja Šijena u Kini, te kroz prezentovanje podataka prikupljenih instrumentom intervjua, pokazuju kako lokalno samouprava može igrati ulogu u ovakvim procesima:

*Općinska vlast uvijek je zagovarala borilačke vještine Wudang. Koristili su različite filmske i televizijske radove i platforme za promicanje Wudang borilačkih vještina. Na primjer, bili su domaćini mnogim svjetskim tradicionalnim festivalima borilačkih vještina, te su organizovali i Wudang Cultural Industry Expo po prvi put 2017. Iste godine, Wudang borilačke vještine pojavile su se i u TV programu "Charming Chinatown" i impresionirale publiku širom zemlje. Međutim, drugi oblici nematerijalne kulturne baštine ne dobijaju mnogo pažnje od strane vlade, a time ni od ostatka zemlje.*²²

Preferencije prema turistifikaciji određene baštine svakako ne dolaze isključivo od strane vladajućih struktura, te se među lokalnim zajednicama koje je baštine također mogu pronaći stavovi koji zagovaraju njeno uključivanje ili izostavljanje iz turističkih djelatnosti. Na primjeru rituala Jen-Giri, Esfehani i Albrecht kroz iskaze pripadnika lokalne zajednice pomenutog rituala, pokazuju na koji način principi prikladnosti i kontroverznosti ICH igraju ulogu pri ovakvim preferencijama:

Smatramo da je neke dijelove tradicijskih vjerovanja i običaja bolje ne primjenjivati u turizmu jer ne daju dobru sliku naše stare i bogate kulture. . . . Jen-giri je jedna od njih. . . to je zastrašujući ritual koji nije primjeren mnogim turistima. (LO:1); Posjetiteljima ne pokazuje niti racionalan niti

²¹ UNESCO, *Tangible and Intangible Heritage*, Dostupno na: <https://ich.unesco.org/en/tangible-and-intangible-heritage-00097>, Datum pristupa: 28.11.2024. (preveo Alen Šabanović)

²² Huang X. Y, Et al., A Study on Tourism Development of Intangible Cultural Heritage in Shiyan City, *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, volume 286, 2018, str. 502 (preveo Alen Šabanović)

*ugodan aspekt lokalne baštine. (LO:3); Mislim da predstavljanje tako glupog, praznovjernog običaja nema smisla dok na otoku postoji obilje smislenih ponašanja i zanimljivog [kulturnog] naslijeđa. (STBO:3)*²³

Iako turisti motivirani kulturnim sadržajima često tragaju za autentičnim kulturnim iskustvom, autentičnom kulturom i baštinom domaćinskih zajednica, iz primjera *Jen-Giri* rituala (rituala prakse egzorcizma) evidentno je kako se pri turistifikaciji određenih sadržaja *ICH*, razmatraju faktori “prikladnosti”, odnosno projekcije imidža i vrijednosti koje bi određeni sadržaj mogao prenijeti turistima. Iako se ovakvi stavovi olako pravdaju praktičnim razlozima, činjenica je da stavovi članova lokalne zajednice (bilo da se radi o vladinom ili nevladinom sektoru) igraju ulogu pri odabiru i preferenciji sadržaja koji će biti predmet buduće turistifikacije.

Usko vezano sa „prikladnošću“ i preferencijama sadržaja nematerijalne kulturne baštine u djelatnosti turizma, vežu se i izazovi po pitanju dostupnosti *ICH*. Samo baštinsko bogatstvo određene zajednice ne predstavlja garanciju za mogućnost njene stalne upotrebe u turističke svrhe. Turizam vrlo često, djelatnost je određena principima sezonalnosti, te se sadržaji u ponudama turističkih agencija kao i mogućnost posjete samim baštinskim lokalitetima uveliko određuju ovim principima.

*Neki primjeri ICH-a prakticiraju se i izvode samo u određenom razdoblju i/ili na određenom mjestu, što znači da ih je teško transformirati u turističke proizvode u konvencionalnom smislu. Ova periodičnost odvijanja određenih događaja dovodi u pitanje tradicionalne predodžbe o razvoju i ponudi turističkog proizvoda na strani ponude, te potrošnje na strani potražnje.*²⁴

Na primjeru *Nowruz Sayyad* festivala, Esfehani i Albrecht opisuju praktične izazove turistifikacije *ICH*, koji proizilaze iz praktičnih izazova turističke djelatnosti. Njihovi sagovornici objašnjavaju da su neki turistički operateri čak tražili od zvaničnika da promijene vrijeme održavanja *Nowruz Sayyad* festivala ili, barem, održe alternativni festival zimi gdje bi se festivalski postupak mogao ponoviti.²⁵ Ovi stavovi, primarno su uzrokovani klimatskim prilikama na području Irana, tj. velikih vrućina u ljetnom periodu koji predstavljaju teškoće kako za turiste tako i za turoperatore koji nisu

²³ Esfehani, M. H., Albrecht, J. N., Planning for Intangible Cultural Heritage in Tourism: Challenges and Implications, *Journal of Hospitality & Tourism Research*, Vol. XX, No. X, Month 201X, str. 15 (preveo Alen Šabanović)

²⁴ Ibidem, str. 11

²⁵ Ibidem, str. 12

voljni raditi u takvim uslovima. Drugačija strategija predložena je nešto kasnije, podrazumijevajući održavanje festivala u zatvorenom prostoru, ali je vrlo brzo, te iz očitih razloga, naišla na otpor.²⁶ Ispitanici istraživanja ističu, kako bi ovakve promjene na osnovu komercijalnih razloga utjecale na gubitak smisla same kulturne prakse te da mijenja suštinu same *ICH*:

*To je način na koji je Nowruz Sayyad naslijeđen od naših predaka, i mi ga volimo predavati našoj djeci onako kako jeste. . . ono što imamo nakon promjene vremena ovog festivala više neće biti Nowruz Sayyad. ...ovaj festival se mora održati na plaži blizu mora jer se radi o vrednovanju vode i poštivanju svih vodenih bića. (STBO:4).*²⁷

Iako pripadnici lokalne zajednice kao i sami prakticioneri *ICH*, mogu imati značajan utjecaj na procese „prilagodbe“ *ICH* za potrebe turističke djelatnosti, izazovi sa kojim se suočavaju također zalaze i u oblast autorskih prava te pitanja vlasništva, koja ostaju otvoreni problemi u procesima komodifikacije nematerijalne kulturne baštine za potrebe turizma. *Zakoni o autorskim pravima općenito se primjenjuju na zaštitu materijalnog kao što su književna, dramska, glazbena i umjetnička djela (uključujući arhitektonska djela) koja pripadaju pojedincima ili zajedničkim vlasnicima. Autorsko pravo je ograničeno na izražavanje ideje na fiksni način (npr. tekst, snimka ili crtež); ne proteže se na samu ideju.*²⁸

Elaborirajući dublje na temu izazova autorskih prava na nematerijalnu kulturnu baštinu, E. Wanda George ističe značaj fakotra tzv. Moralnih prava, gdje se na primjeru kanadske legislative o autorskim pravima primjećuje nemogućnost trenutnog vlasnika prava, da na bilo koji način čini štetu na čast ili reputaciju izvornom autoru. Ova legislativa također insistira na isticanju imena izvornog autora čak i u slučaju kada su prava predana, prenesena ili prodana za određenu naknadu.²⁹

Tradicionalna znanja i prakse, koje društva i zajednice baštine, često su meta zloupotrebe od strane različitih subjekata i struktura. *Ovo prisvajanje znanja često se materijalizira u različitim oblicima*

²⁶ Ibidem

²⁷ Ibidem

²⁸ BDC (Business Development Center), A guide to copyrights in Canada, Government of Canada document, 2009, str.6, Citirano prema: George, E. W., Intangible Cultural Heritage, Ownership, Copyrights, and Tourism, *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, vol. 4 (4), 2010, str. 5 (preveo Alen Šabanović)

²⁹ George, E. W., Intangible Cultural Heritage, Ownership, Copyrights, and Tourism, *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, vol. 4 (4), 2010, str. 5-6 (preveo Alen Šabanović)

suvremene glazbe, nakita, dizajna odjeće, lutaka, priča i novovjekovnih vjerskih aktivnosti štovanja, koje konstruiraju autsajderi koji posuđuju (kradu) ideje i tehnike, na primjer, od autohtonih šamana. Nova medicinska otkrića napravljena su iz flore i faune pronađene u Južnoj Americi, čija su ljekovita svojstva bila poznata domorodačkom narodu stoljećima prije nego što su ih prisvojile zapadna biotehnologija i transnacionalne farmaceutske kompanije. Ove velike farmaceutske kompanije, koristeći svoju moć i široku mrežu utjecaja, patentirale su narodne lijekove bez ikakve koristi ili zasluge za izvorne pronalazače – domorodačke narode.³⁰

Iako neovlašteno preuzimanje i zloupotreba autohtonih znanja i praksi zajednica i naroda predstavlja frekventnu pojavu, ovaj problem predmet je razmatranja duži niz godina. Jedan od dokumenta koji tretira pitanje vlasništva *ICH*, jeste tzv. *Daes Report*. Sačinjen 1997. od strane UN-a, njegov puni naziv glasi *Protection of the Heritage of Indigenous People*. Na temu vlasništva nad kulturnom baštinom, dokument ističe da se pod istim podrazumijeva *sve što pripada posebnoj identitetu naroda i što je njihovo da dijele, ako žele, s drugim narodima...svaka autohtona zajednica mora zadržati stalnu kontrolu nad svim elementima svoje baštine, prema vlastitim zakonima i procedurama, ali uvijek zadržava trajno pravo odrediti kako se koristi zajedničko znanje. Članovi takvih zajednica posjeduju svoju baštinu, uključujući djela, umjetnost i ideje.*³¹

Iako *Daes Report* pokazuje tendenciju da se autorska prava čvrsto pripisuju „narodima posebnih identiteta“, on ostavlja prostor za interpretaciju po pitanju značenja istih. Ovaj dokument također, ne predstavlja dio nacionalnog niti međunarodnog zakonodavnog okvira, što rješavanje pojedinačnih slučajeva autorskih prava nad *ICH*, ostavlja nadležnim institucijama i tijelima u njihovim matičnim zemljama.

Nematerijalna kulturna baština, pored izazova uzrokovanih praksama komodifikacije, sve više se susreće i sa problemom nedostatka prakticionera tradicionalnih kulturnih izraza i znanja. Ovaj izazov, primarno je uzrokovan procesima globalizacije, krize identiteta, odseljavanja stanovništva iz ruralnih područja, te sve manjeg interesa za tradiciju zajednice od strane mlađih generacija. Razmatrajući poziciju *ICH* na primjer Šijena u Kini, Huang i ostali, opisuju kontekst u kojem

³⁰ Ibidem, str. 7-8

³¹ Brown, M. F., *Who owns Native Culture?* Harvard University Press, Cambridge, 2003, str. 211-212, Citirano prema: George, E. W., *Intangible Cultural Heritage, Ownership, Copyrights, and Tourism*, *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, vol. 4 (4), 2010, str. 10 (preveo Alen Šabanović)

demografski faktori postaju sve nepovoljniji za očuvanje nematerijalne kulturne baštine, kao i njenu turističku primjenu:

*Mnoge narodne umjetnosti i tradicionalni zanati proistekli iz tradicije i etničkih običaja i sl. povlače se iz života ljudi i polako nestaju. Trenutno je turizam nematerijalne kulturne baštine u gradu Šijen još uvek nedovoljno razvijen, a jedinstvena nematerijalna kultura nije dobro integrisana sa turizmom. Još uvijek ne postoji utjecajan proizvod koji bi spojio nasljeđe i razvoj. Istovremeno, nasljednici nematerijalnog kulturnog naslijeđa grada Šijen imaju tendenciju da stare, a njihovo obrazovanje i plate su niske. Osim toga, mehanizam garancije je nedovoljan. Mnoge izvanredne manifestacije nematerijalne kulturne baštine ne nalaze nasljednike te su na ivici izumiranja.*³²

Utjecaj moderne civilizacije te posljedične promjene prilika i konteksta značajno utječu na perspektive očuvanja, opstanka i upotrebe ICH. Iako je tehnološki napredak s prelaza stoljeća donio velike benefite današnjim društvima, on je također često i uzrok ruralne depopulacije i migracija u gradske sredine. *Masovni turizam, automatizovani proizvodni sistemi, ekstenzivna upotreba tehnologije i promene vrednosti modernosti dovode u opasnost neke tradicionalne poslove.*³³ Ovakav kontekst svakako posjeduje potencijal da probudi svijest javnosti kada je u pitanju potreba očuvanja ICH, ali ne pomaže u rješavanju rastućeg problema izumiranja tradicionalnih znanja poslova i kulturnih izraza.

Iako se nematerijalna kulturna baština susreće sa velikim brojem izazova kada je u pitanju njena turistička upotreba, proces turistifikacije ICH također pruža i prilike kako za samo baštinu, tako i za njenu lokalnu zajednicu. Procesi modernizacije i tehnologizacije urbanih područja uistinu su donijeli lošiju demografsku sliku ruralnim sredinama, ali su sa istim trendom također zabilježeni i trendovi revizalizacije urbanih područja, te spašavanje lokalne baštine kroz turizam.³⁴ *Ove turističke aktivnosti mogu generirati prihod i stimulirati otvaranje novih radnih mjesta, dok njeguju osjećaj ponosa u zajednici, pod uvjetom da poštuju etičke principe i principe odgovornosti*

³² Huang X. Y, Et al., A Study on Tourism Development of Intangible Cultural Heritage in Shiyan City, *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, volume 286, 2018, str. 502 (preveo Alen Šabanović)

³³ Öter, Z., Touristification of Cultural Heritage, Identities Tested by Marketing of Handcrafts to Tourists in Turkey: The Case of Görece, *European Journal of Tourism Research*, 3(1), 2010, str. 78 (preveo Alen Šabanović)

³⁴ Öter, Z., Touristification of Cultural Heritage, Identities Tested by Marketing of Handcrafts to Tourists in Turkey: The Case of Görece, *European Journal of Tourism Research*, 3(1), 2010, str. 78 (preveo Alen Šabanović)

prema živom naslijeđu i ljudima o kojima je riječ.³⁵ Sa sve prisutnijim trendom pada javnog finansiranja, menadžeri zaduženi za brigu o baštini sve češće se okreću turizmu kao potencijalnom izvoru prihoda.³⁶ Ova strategija također i nosi faktore rizika, te zahtijeva oprez pri planiranju održivog nivoa turistifikacije *ICH*.

Studija slučaja Bad Hindelanga u Njemačkoj predstavlja jedan od najreprezentativnijih primjera ekonomske dobiti koju turistifikacija baštine može donijeti ruralnim sredinama. Prema Max Hillmeieru, turističkom direktoru Bad Hindelanga, turizam doprinosi sa oko 80% lokalnoj ekonomiji u smislu dodane vrijednosti i stvara cca. 1.400 radnih mjesta (pers. kom.1). Prije pandemije COVID-19, oko 200.000 gostiju ostvarilo je oko milion noćenja godišnje. Godine 2022. opština se skoro vratila na nivo prije pandemije, sa 198.000 gostiju i 985.000 noćenja (Markt Bad Hindelang i Bad Hindelang Tourismus, 2023.).³⁷

Ovi podaci sugerišu, da je turistička djelatnost, primarni izvor ekonomske dobiti za stanovnike Bad Hindelanga, pored kojeg svakako postoji i dobit iz njihove poljoprivredne i stočarske djelatnosti. Turistifikacija *ICH* u slučaju Bad Hindelanga (pašnjaka, kao kulturnih, ne prirodnih predijela) stvorila je međutim i niz drugih vrijednosti za lokalnu zajednicu, gdje se najprije može istaknuti okolišna vrijednost. Menadžment alpskih pašnjaka Bad Hindelanda ispunjava važnu ekološku funkciju na način da povećana ispaša stoke uslijed turistifikacije osigurava konstantno održavanje predijela. Zajednica farmera se pri tome pridržava principa ekološke poljoprivrede i uzgoja, prema dogovoru asocijacije farmera.³⁸

Stanovnici Bad Hindelanga, uprkos brojnim suprotstavljenim interesima između očuvanja i upotrebe baštine, uspješno su realizirali turistifikaciju *ICH* koristeći model tzv.

³⁵ UNESCO, *Intangible Cultural Heritage and Sustainable Development*, UNESCO, 2015, str. 10 (preveo Alen Šabanović)

³⁶ Esfehiani, M. H., Albrecht, J. N., Planning for Intangible Cultural Heritage in Tourism: Challenges and Implications, *Journal of Hospitality & Tourism Research*, Vol. XX, No. X, Month 201X, str. 5 (preveo Alen Šabanović)

³⁷ Markt Bad Hindelang and Bad Hindelang Tourismus, *Tourismusbericht 2022*. Bad Hindelang: Bad Hindelang Tourismus, 2023, Citirano prema: Shakya, M., Vagnarelli, G., Creating value from intangible cultural heritage—the role of innovation for sustainable tourism and regional rural development., *European Journal of Cultural Management and Policy*, 14:12057, 2024, str. 5 (preveo Alen Šabanović)

³⁸ Shakya, M., Vagnarelli, G., Creating value from intangible cultural heritage—the role of innovation for sustainable tourism and regional rural development., *European Journal of Cultural Management and Policy*, 14:12057, 2024, str. 7 (preveo Alen Šabanović)

Baštinskih zajednica.³⁹ *Kao i drugdje, i dalje postoje sukobi u korištenju zemljišta između turizma, očuvanja i tradicionalnih ekonomskih aktivnosti kao što su poljoprivreda, šumarstvo i lov. Čini se da je zajednica baštine sposobna, međutim, da riješi takve sukobe na osnovu zajedničke agende koju je prvo pokrenulo lokalno udruženje poljoprivrednika i reafirmiralo 2019. godine tokom procesa participativnog razvoja novog strateškog plana za općinu.*⁴⁰

Slučaj Bad Hindelanga predstavlja specifičan primjer opredjeljenosti kolektiva da turistifikaciji *ICH* pristupi integrirajući različite aspekte i interese u smjeru održivog razvoja i očuvanja baštine. Ovaj pristup, pored privrednog razvoja lokalne zajednice omogućio je i očuvanje lokalnog načina života, kao i biodiverziteta te okolišne vrijednosti alpskih pašnjaka Bad Hindelanga.

ZAKLJUČAK

U odnosu na razmotrene studije slučaja, diskusije u literaturi te evidentne trendove u oblastima kulture, baštine i turizma, može se zaključiti kako se procesi turistifikacije nematerijalne kulturne baštine suočavaju sa nizom izazova, uprkos očitim prilikama koje pružaju za ekonomski razvoj lokalnih zajednica. Među primarnim aspektima razvojnih prilika turistifikacije *ICH* ističu se mogućnost ekonomskog razvoja putem turizma kao generatora primarnih ili dodatnih prihoda za lokalnu zajednicu, kao i prilike za revitalizaciju ruralnih područja i ekološko očuvanje predijela. Potrebno je napomenuti, kako se pozitivni aspekti turistifikacije *ICH* primarno odnose na primjere gdje su lokalne zajednice i uprave pristupile turistifikaciji na integrativan način, te sa posebnom pažnjom na problem izbalansiranosti, tj. mjeru u kojoj se *ICH* bez posljedica može iskoristiti u oblasti turizma. Uprkos primjerima i načinima koji afirmativno svjedoče o turistifikaciji *ICH*, ovaj proces susreće se sa velikim brojem izazova. Komodifikacija *ICH* kao jedan od ključnih koraka njenog uvođenja u djelatnost turizma, često je predmet kritike koja se fokusira na problematičnost

³⁹ Prema Faro konvenciji, baštinska zajednica se definira kao ona koja se sastoji od ljudi koji cijene specifične aspekte kulturnog naslijeđa koje, u okvirima javnog djelovanja, žele očuvati te prenijeti budućim generacijama. Građani se stoga smatraju protagonistima i ko-dizajnerima kulturnih intervencija, a ne samo recipijentima javnih intervencija. Shakya, M., Vagnarelli, G., Creating value from intangible cultural heritage—the role of innovation for sustainable tourism and regional rural development., *European Journal of Cultural Management and Policy*, 14:12057, 2024, str. 4 (preveo Alen Šabanović)

⁴⁰ Shakya, M., Vagnarelli, G., Creating value from intangible cultural heritage—the role of innovation for sustainable tourism and regional rural development., *European Journal of Cultural Management and Policy*, 14:12057, 2024, str. 14 (preveo Alen Šabanović)

„pretvaranja kulturih u konzumerističke vrijednosti“, te pretvaranja prakticionera *ICH* u radnu snagu izloženu principima kapitalističkog tržišta. Ovaj proces također je popraćen i utjecajima javnih politika koje iz različitih razloga mogu imati selektivne preferencije prema nematerijalnoj kulturnoj baštini, stvarajući faličnu sliku o lokalnoj kulturi i vrijednostima, tj. neautentičnu reprezentaciju iste za oči javnosti i recipijente turističkih sadržaja. Problemi dostupnosti *ICH*, njene autentičnosti i prilagodbe prema djelatnosti turizma, također su izazovi koji se sve češće pominju u procesima njene turistifikacije. Veliki broj autora, kao i relevantnih međunarodnih organizacija, zauzima stav da se kulturni sadržaji u određenoj mjeri moraju prilagoditi turističkim potrebama, kako bi lakše iskomunicirali svoje temeljne vrijednosti te pomogli razumijevanju od strane turista. U pojedinim studijama slučaja, i sami prakticioneri *ICH* zastupaju isti stav, koji je primarno motiviran praktičnim potrebama, kao i strahom od projekcije nepoželjne slike zajednice prema samim turistima. Kao jedno od rješenja koje afirmiše korištenje *ICH* u svrhu ekonomske dobiti lokalnih zajednica kroz djelatnost turizma (istoveremeno zastupajući principe očuvanja nematerijalne kulturne baštine te interese različitih *stakeholder-a* i načina života zajednice), u literaturi se predstavlja princip integrisanog razvoja *ICH*. Kao jedan od najrelevantnijih primjera ovog pristupa predstavlja se zajednica Bad Hindelang-a, koja kroz koncept baštinskih zajednica ostvaruje održivu turistifikaciju *ICH*. Teoretske rasprave o izazovima i prilikama turistifikacije *ICH* pretežno se svode na zastupanje ovakvog pristupa, ali je bitno napomenuti kako postoje tendencije pojedinih autora, prema zagovaranju „elastičnijeg“ razumijevanje koncepta nematerijalne kulturne baštine, tj. onog koji bi u značajnijoj mjeri uvažavao njenu promjenljivu prirodu te usaglašavanje sa trenutnim prilikama, vrijednostima i potrebama zajednice. Ovakvo razumijevanje *ICH* trebalo bi pomoći „relaksiranju“ izazova sa kojima se proces turistifikacije *ICH* sve češće suočava.

REFERENCE

1. BDC (Business Development Center), *A guide to copyrights in Canada, Government of Canada document*, 2009, str.6, Citirano prema: George, E. W., Intangible Cultural Heritage, Ownership, Copyrights, and Tourism, *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, vol. 4 (4), 2010, str. 5
2. Bortolotto, Chiara, From objects to processes: UNESCO's 'intangible cultural heritage', *Journal of Museum Ethnography*, 14, 2007, str. 21-33.

Brown, F. Michael, *Who owns Native Culture?*, Harvard University Press, Cambridge, 2003, str. 211-212, Citirano prema: George, E. W., Intangible Cultural Heritage, Ownership, Copyrights, and Tourism, *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, vol. 4 (4), 2010, str. 10.
3. Esfehiani, H. Minoo, Intangible Cultural Heritage in Tourism Strategy - Insights from Iran, *Experiencing Persian Heritage: Perspectives and Challenges Bridging Tourism Theory and Practice*, Volume 10, str. 68.
4. Esfehiani, H. Minoo, Albrecht, N. Julia, Planning for Intangible Cultural Heritage in Tourism: Challenges and Implications, *Journal of Hospitality & Tourism Research*, Vol. XX, No. X, Month 201X, str. 2, 5, 15.
5. George, E. Wanda, Intangible Cultural Heritage, Ownership, Copyrights, and Tourism, *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, vol. 4 (4), 2010, str. 2, 5, 6, 14.
6. Hitchcock, Michael, King, T. Victor, Parnwell, Michael, *Heritage tourism in Southeast Asia*, Copenhagen: Nias Press, 2010 Citirano prema: Kim, S., Et al., Development of Intangible Cultural Heritage as a Sustainable Tourism Resource - The Intangible Cultural Heritage Practitioners' Perspectives, *Journal of Heritage Tourism*, Volume 14, Issue 5-6, 2019, str. 3.
7. Xiao-Yu Huang, Lei Guo, Huang Ni, Zi-nan Qin, Ling Wan, Xiao-bo Ma, A Study on Tourism Development of Intangible Cultural Heritage in Shiyang City, *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, volume 286, 2018, str. 502.
8. Jelinčić, Danijela, *Abeceda kulturnog turizma*. Zagreb: Meandarmedia/Meandar, 2008, str. 45.

9. Keillor, Garison, *White House Conference on Travel & Tourism*, Washington, 1995.
10. Kim, S., Et al., Development of Intangible Cultural Heritage as a Sustainable Tourism Resource - The Intangible Cultural Heritage Practitioners' Perspectives, *Journal of Heritage Tourism*, Volume 14, Issue 5-6, 2019, str. 3, 4, 8, 9.
11. Kujundžić, Enes, Kulturno naslijeđe i humanističke nauke danas, *Časopis FHN*, 1(2006), str. 14.
12. Markt Bad Hindelang and Bad Hindelang Tourismus, *Tourismusbericht 2022*. Bad Hindelang: Bad Hindelang Tourismus, 2023, Citirano prema: Shakya, M., Vagnarelli, G., Creating value from intangible cultural heritage - the role of innovation for sustainable tourism and regional rural development, *European Journal of Cultural Management and Policy*, 14:12057, 2024, str. 5
13. Nikočević, Lidija, Nematerijalni aspekti kulturne baštine i njihovo mjesto u muzejima - Pogled etnologa, *Iz muzejske teorije i prakse*, 34 (3-4) 2003, str. 61.
14. Öter, Zafer, Touristification of Cultural Heritage, Identities Tested by Marketing of Handcrafts to Tourists in Turkey: The Case of Görece, *European Journal of Tourism Research*, 3(1), 2010, str. 78
15. Shakya, Martina, Vagnarelli, Gianluca, Creating value from intangible cultural heritage - the role of innovation for sustainable tourism and regional rural development, *European Journal of Cultural Management and Policy*, 14:12057, 2024, str. 4, 7, 14.
16. UNESCO, *Konvencija o očuvanju nematerijalnog kulturnog naslijeđa*, UNESCO, 2003, str. 89.
17. UNESCO, *Intangible Cultural Heritage and Sustainable Development*, UNESCO, 2015, str. 10.
18. UNESCO, *Tangible and Intangible Heritage*, Dostupno na: <https://ich.unesco.org/en/tangible-and-intangible-heritage-00097>, Datum pristupa: 28.11.2024.
19. UNWTO, *Study on tourism and intangible cultural heritage*. Dostupno na: https://webunwto.s3-eu-west-1.amazonaws.com/2019-08/summaryview_UNWTO-Study-on-Tourism-and-Intangible-Cultural-Heritage.pdf, Datum pristupa: 1. 11. 2024.

20. UNWTO, *Tourism and Intangible Cultural Heritage*, World Tourism Organization (UNWTO), 2012 str. 10-11.
21. Xu, Y., Shi, X. L., Ethnic culture protection and influencing factors of ethnic villages in different stages of tourism development: A case of Zhaoxing Dong Village and Sanbao Dong Village in Guizhou Province, *Journal of Anhui Agricultural Science*, 41, 2019, str. 66-88.
22. Zhang Yang, Timothy J. Lee, A conflict resolution model for sustainable heritage tourism, *International Journal of Tourism Research*, 21, 2019, str. 478-492.
23. Zhang Yang, Timothy J. Lee, Alienation and authenticity in intangible cultural heritage tourism production, *International Journal of Tourism Research (IJTR)*, 2021, str. 6.

INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE - OPPORTUNITIES AND CHALLENGES OF TOURISIFICATION PROCESS

Abstract

As one of the many aspects of the phenomenon of culture, cultural heritage represents goods of various forms, whose primary determinant is the function of values inheritance within society. Cultural heritage can consist of movable and immovable cultural goods that can appear in tangible and intangible form, which is the basis of its most common classifications. Although intangible cultural heritage (ICH) was considered by individual conventions during the 20th century, its current concept was institutionally established only in 2003, with the UNESCO convention that primarily focused on its protection. The touristification of ICH is also the result of more recent trends, and a more significant consideration of this process has been largely omitted from the aforementioned convention. With the growing diversification of the field of tourism and the development of tourist interest in culture and heritage, ICH is increasingly becoming a part of the tourist offers and a factor in the development of local communities. This process, however, is accompanied by a series of challenges that practitioners are increasingly encountering in practice. Through an analysis of the literature relevant to the concepts of intangible cultural heritage, cultural tourism, and the process of touristification, this paper will attempt to present the aforementioned challenges, as well as the opportunities that the process of touristification of ICH can offer both to ICH itself, its practitioners, and its heritage community.

Keywords: heritage; intangible cultural heritage; ICH; tourism; touristification; commodification; adaptation; authenticity; copyright; development.